

*В. В. Панченко,
здобувач, Академія муніципального управління*

МОДЕРНІЗАЦІЯ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ

V. Panchenko,
Competitor Academy of Municipal Management

MODERNIZATION OF PUBLIC ADMINISTRATION IN THE CULTURE OF UKRAINE

Встановлено, що процес модернізації системи державного управління у сфері культури передбачає запровадження новітніх форм культурної діяльності таких, як культурна дипломатія, культурний менеджмент, соціальне партнерство, мережеве партнерство, культурний туризм, цифрові технології, формування і реалізація культурних програм, проектів, акцій та форумів представлених у цифровій мережі ЗМІ та Інтернеті, що забезпечать популяризацію національної культури в світі. Зазначені підходи доречно було б врахувати при підготовці Концепції державної політики у сфері культури України.

It was established that the process of modernization of the public administration culture involves the introduction of new forms of cultural activities such as cultural diplomacy, cultural management, social partnership, partnership network, cultural tourism, digital technology forming the implementation of cultural programs, projects, events and forums presented in digital network media and the internet that provide the popularization of national culture in the world. These approaches are appropriate to be taken into account in the preparation of the Concept of State Policy in the Field of Culture of Ukraine.

Ключові слова: модернізація, система державного управління, сфера культури, культурний менеджмент, соціальне партнерство, мережеве партнерство, культурний туризм, цифрові технології.

Key words: modernization of the system of public administration, cultural, cultural management, social partnership, network partnerships, cultural tourism, digital technology.

ВСТУП

Питання модернізації державного управління у сфері культури є невідкладним завданням у зв'язку з обранням Україною напрямку європейської інтеграції. Перед державою постають нові завдання, цілі, виклики, які потребують всебічного аналізу, узагальнення, систематизації, вироблення дієвих пропозицій, застосування досвіду європейських країн стосовно вдосконалення системи державного управління. Державне управління у сфері культури повинно відображати демократичну ініціативу до запровадження європейських стандартів управління та державної підтримки культурної сфери.

Культурні чинники та різні аспекти їхнього впливу на економіку протягом більш ніж 100 останніх років були предметом дослідження багатьох видатних науковців. Серед вчених минулого слід зазначити таких авторів, як М. Вебер, Т. Веблен, У. Мітчелл, Г. Шмоллер та ін. Серед сучасних учених, які досліджують вплив культурних чинників на державу, необхідно виділити В. Автономова, О. Ахієзера, Є. Ахназарова, І. Кудрю, З. Остропольську, Ю. Яковця. Найбільш яскраві представники сучасного інституційного напрямку: Д. Норт, Р. Нурєєв, О. Уільямсон, Дж. Ходжсон, О. Яременко.

Однак через складність і неоднорідність об'єкта дослідження, необхідність застосування міждисциплінарного підходу, ця проблема продовжує знаходитись у стадії розробки.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Завданням статті є:

- передбачити запровадження новітніх форм культурної діяльності в процесі модернізації системи державного управління;
- розробити підходи до розроблення Концепції державної політики у сфері культури України.

РЕЗУЛЬТАТИ

Під процесом модернізації системи державного управління у сфері культури розуміємо креативне наслідування вже існуючих соціально-економічних, культурно-освітніх зразків, форм чи практик. Модернізація культури — це зміна культурної парадигми, тобто системи цінностей, яка зумовлює спрямування розвитку всього суспільства. Загалом, модернізацію варто розпочинати з культури, бо новації в культурному житті народом сприймаються невимушено. Потрібно для початку покращити якість життя людей, особливо у

сільській місцевості. Йдеться про забезпечення культурного дозвілля, творчого зростання, залучення молоді до активної творчої діяльності, самореалізації, щоб юне покоління відчувало, що його знання, вміння і воно саме — потрібні Українській державі.

У плані управління культурою регіонам необхідно надати інструментарій для самостійного розвитку та можливості створювати новий власний образ, привабливість, конкурентноздатність, але це може відбутися лише за умови самостійного формування місцевого бюджету розвитку та можливості залучення інвестицій для творення привабливості території.

З огляду на культурну інтеграцію України новітнім на сьогодні є підхід до застосування культурної дипломатії, побудови бранда країни, запровадження реформ та формування бізнес-моделей для культурно-мистецьких фестивалів [1]. Проте необхідно відзначити, що головними пріоритетами новітнього державного управління у сфері культури мають стати, по-перше, ухвалення довгострокових та середньострокових державних програм культурного розвитку. По-друге, формування сприятливого нормативно-правового середовища для всіх учасників культурного процесу — авторів, митців, продюсерів, інвесторів, спонсорів, благодійників, меценатів, державних і недержавних та неприбуткових культурно-мистецьких організацій, а також засобів масової інформації, які реально є головними промоутерами культурного процесу і нових мистецьких творів та подій. По-третє, з метою вдосконалення державного управління у сфері культури, потрібно започаткувати нові культурні практики та методи управління у створенні сучасних культурних інституцій таких, як, наприклад: Національний інноваційний фонд української культури (займатиметься фінансуванням національних стратегічних культурних програм), Національна агенція промоції української культури (поширенням інформації про культуру України, її культурні цінності), Центр проектного менеджменту української культури (розробкою та реалізацією національних культурних проектів), Національна академія менеджменту мистецтв і культурних індустрій (науковими дослідженнями, підготовкою фахівців), Інститут культурних стратегій (дослідженням тенденцій сфери культури та розробкою стратегій) тощо. По-четверте, поряд з такими традиційними інструментами державного управління, як пряме адміністрування та бюджетне фінансування, іншим, не менш важливим інструментом нової культурної політики, який потребує впровадження і є надзвичайно актуальним для демократичного та ринкового суспільства, особливо в умовах інформаційної доби, має стати інформаційний менеджмент та соціальний маркетинг [2].

Крім того, варто застосовувати інші сучасні підходи до здійснення державного управління у сфері культури, а саме:

- міжвідомче координування шляхом побудови горизонтальних зв'язків і проектної співпраці Міністерства культури з іншими міністерствами (приклад Швеції);

- соціально-мережеве партнерство (налагодження партнерських зв'язків органів влади, державних установ з бізнес-структурами, представниками громадсь-

ких організацій, профспілок, митцями, приватними особами з метою їх залучення до реалізації державних програм);

- інноваційне проектування, яке полягає у безпосередній реалізації міністерством проривних проектів;

- визначення перспективних напрямів соціокультурних досліджень;

- формування нових навчальних програм з проблем державного управління у сфері культури (наприклад, економіка культури, інноваційний культурно-проектний менеджмент, культурна дипломатія, стратегічне управління) з метою підвищення професійного рівня державних службовців у галузі культури.

Важливою інновацією у сфері культури має стати запровадження цифрових технологій.

Однак в Європі в час запровадження цифрових технологій спостерігалися певні складнощі. У процесі реалізації масштабних проектів з оцифрування культурної спадщини виникла нагальна потреба у збільшенні державного фінансування. Враховуючи багатомовність Європейської Спільноти, культурна спадщина стала більш доступною для усіх мешканців Європи, що вдалось забезпечити шляхом інформування та застосування сучасних технологій перекладу.

У цьому контексті оцифрована культурна спадщина — це один із напрямів дослідження у межах програми IST (Технології Інформаційного Суспільства), який має за мету привнести інформаційні та телекомунікаційні технології в усі аспекти життя громадян Європи і бути частиною великої програми Електронної Європи (e-Europe). Ресурси культурної спадщини, які зберігають бібліотеки, музеї й архіви, мають виняткове значення, фундаментальну цінність для сьогодення і майбутнього Європи як унікальна база знань і основа для досліджень.

Включення України до єдиного інформаційного та культурного простору, вибору подальшого розвитку в європейському напрямку вимагає від держави конкретних дій у напрямі розвитку національної сфери інформаційно-комунікаційних технологій та культурно-освітньої сфери з урахуванням європейських тенденцій. А такі сучасні поняття, як цифрова ера, цифрова культура (Е-культура), цифрове суспільство, цифрові бібліотеки й архіви, оцифрована культурна спадщина, цифрові музеї, віртуальні експозиції повинні стати новими невід'ємними атрибутами нашого життя.

Сьогодні в Україні спостерігаються помітні зрушення з впровадження інформаційних технологій у культурну сферу. Але через відсутність виваженої послідовної державної політики (узгодженість законодавства, відповідні програми фінансування) поставлені завдання в сфері культурно-інформаційного простору надалі залишаються не реалізованими.

В епоху активного розвитку інформаційного суспільства виникає гостра потреба у запровадженні новітніх інформаційних технологій, зокрема в діяльності музейного сектору держави, шляхом оцифрування предметів музейних фондів та ведення електронного обліку музейних експонатів.

У час системної трансформації всіх сфер суспільного розвитку музейництво потребує вироблення

принципово нових підходів до напрацювання та застосування партнерських методів управління, заснованих на проектному менеджменті, стратегічному плануванні та управлінні музейною діяльністю. Враховуючи світові тенденції розвитку музейної справи, музей повинен стати відкритим, доступним, багатоцільовим осередком культури, науки, освіти та виховання. Пріоритетним завданням розвитку музейництва України має стати розбудова національної музейної мережі, яка сприятиме інтеграції українських музеїв у регіональні, національні та міжнародні музейні організації. Функціонування мережі музеїв повинно відбуватися на основі проектного підходу, що у свою чергу забезпечить формування партнерських взаємин між його учасниками.

Цьому служать культурні мережі — децентралізовані структури, діяльність яких координується за допомогою спільно вироблених пріоритетів, мети, концепції чи стратегії, яка визначає загальний напрям процесів. Партнерська діяльність мережевих структур забезпечує стійкість усієї системи та дозволяє реалізувати масштабні проекти. Європейська практика засвідчує, що сьогодні на теренах Європейського Союзу налічується більше 150 культурних мереж, які об'єднують культурно-мистецькі організації, арт-менеджерів, творчих особистостей і є основним ресурсом міжнародних партнерських проектів у сфері культури. Особливо це проявляється у розвитку музейництва [3, с. 163—166].

Сьогодні в світі налічується понад 200 найбільших художніх музеїв, які об'єднані в Art Museums Network (мережу художніх музеїв) і скооперували свої ресурси для забезпечення вільного доступу до інформації про свої колекції, виставки та послуги на сайті www.amn.org. Інший асоційований сайт www.mseen.de надає інформацію про 10000 музеїв Німеччини, Австрії, Швейцарії та Південного Тиролю. Крім того, у рамках міжнародної співпраці провідними художніми музеями Європи з ініціативи державних музеїв Берліна створено міжнародний музейний портал euromuse <http://www.smb.spk-berlin.de/smb/home/index.php>, з якого можна довідатися про спеціалізовані виставки великих європейських художніх та культурно-історичних музеїв, а також про самі музеї. До послуг користувачів надано велику кількість пошукових машин. Метою порталу euromuse є надання користувачам різноманітної інформації про європейські музеї та їхню різносторонню діяльність. Щодо України, то і в нас вже зроблено перші кроки. Наприклад, кафедра інформаційних систем і мереж Львівської політехніки продемонструвала проект "Віртуальний музей" та провела окремий семінар, присвячений використанню інформаційних технологій у музейній діяльності. Справа залежить від партнерів. Дохід наші музеї можуть приносити вже завтра, якщо сьогодні забезпечити надійне зберігання експонатів, і широкий обіг інформації про них.

Стрімкий розвиток електронної культури є головним наслідком становлення й поширення глобальної інформаційної цивілізації, яка впливає на сферу культури людства. Електронна культура пов'язана зі створенням та розповсюдженням електронних версій закладів пам'яті (бібліотек, музеїв, архівів) та об'єктів культури і культурної спадщини, мистецтва, нерухомої куль-

турної спадщини, кіно, телебачення). Вона також включає в себе твори, які відразу створювались в електронній формі. Становлення електронних бібліотек, оцифрування культурної спадщини та накопичення цифрового контенту є не тільки однією з основних тенденцій у культурі сучасності, але й об'єктивною умовою розвитку глобальної інформаційної цивілізації. Вагоме значення цієї тенденції стало очевидним для урядів більшості країн Європи, США та Японії ще в кінці 1980-х років. На ранніх етапах розвитку у цих країнах електронні бібліотеки були оформлені як інноваційні проекти класичних бібліотек або як самостійні проекти організацій, які формують бази знань у своїй галузі діяльності.

В умовах глобального інформаційного простору оцифрування культурної спадщини та накопичення культурного контенту є однією з основних тенденцій розвитку сучасної культури. Досвід країн Європейського Союзу у цій царині можна охарактеризувати наступним чином. По-перше, в ЄС сформульовано стратегічну ціль створення "Європейського культурного простору" (European Cultural Area), завданням якого є формування спільної Європейської культурної спадщини та орієнтація на стимулювання плідної міжнародної співпраці в цій галузі. По-друге, при Європейській Комісії утворено Генеральний директорат з питань культури та культурної спадщини та Генеральний директорат з питань культури інформаційного суспільства, у межах якого організовано відділ прикладних програм з культурної спадщини.

Окрім того, ключовим елементом Єдиного інформаційно-культурного простору ЄС визначено Європейську цифрову бібліотеку (ЄЦБ). Вона об'єднає в єдину мережу та зробить загальнодоступними бібліотеки, архіви та музеї європейських держав. Мета створення ЄЦБ полягає в тому, щоб інформаційні технології надали можливість кожному долучитися до європейської колективної пам'яті. У свою чергу, приєднання України до проекту створення Європейської цифрової бібліотеки надасть їй можливість включитися в соціокультурні процеси, що відбуваються в межах ЄС [3].

Щодо перспектив України бути включеною до Єдиного інформаційного простору, то слід зауважити, що вже зроблено певні кроки. Скажімо, ухвалено ряд законів та державних програм, які в будь-якому разі стосуються впровадження ІКТ (інформаційно-комунікаційних технологій) у сфері культури та освіти. Це Закони України "Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні" (2011 р.), "Про Національний архівний фонд і архівні установи" (2002 р.), "Про бібліотеки і бібліотечну справу" (2000 р.), "Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007—2015 роки" (2007 р.), "Про національну програму інформатизації" (1998 р.), "Про музеї та музейну справу" (1995 р.). Серед державних програм: "Державна Програма розвитку діяльності Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського на 2005—2010 рр." (2004 р.); Державна Програма "Інформаційні та комунікаційні технології в освіті і науці" на 2006—2010 рр. (2005 р.).

У процесі впровадження електронного обліку предметів музейного фонду слід вказати на проблемні питання, які потребують детального моніторингу та виняткової зосередженості для їх вирішення. По-перше, не-

стача комп'ютерного і телекомунікаційного обладнання та професійних фахівців з комп'ютерних технологій у закладах культури, призводить до значного відставання в практичних напрацюваннях від світового рівня розвитку інформаційних технологій, ресурсів та послуг. По-друге, наявний брак інформації про технічні та технологічні досягнення у галузі програмно-апаратного забезпечення інформаційних процесів, новітні розробки та пропозиції від виробників стримують професійний розвиток та створюють психологічний бар'єр перед новими технологіями в інформаційній діяльності. По-третє, існує потреба в організації навчально-освітніх заходів: тренінгів, семінарів, практикумів та інших форм навчання за участю фахівців, які мають досвід діяльності в електронному середовищі.

Тому порушені питання залишаються і надалі доволі актуальними особливо з проголошенням подальшого європейського вектору розвитку та можливостей інформування про українську культурну спадщину на європейському рівні. Перед Українською державою постають нові виклики у галузі музейництва, які полягають у модернізації цього сектору культури шляхом запровадження та використання сучасних комп'ютерних технологій, оцифрування предметів музейних фондів та надання вільного доступу до власної культурної спадщини, а також представлення та популяризація оцифрованої української культурної спадщини в світовій мережі Інтернет.

Досвід минулих років засвідчує актуалізацію новітніх національно-культурних проектів. Йдеться про важливість історичних проектів для розвитку туризму, зокрема культурного, та про їх важливість у контексті відродження національної самосвідомості громадян України, відтворення і збереження нашої історичної пам'яті. Питання збереження та актуалізації уваги до національної культурної спадщини, перетворення її на чинник національної ідентичності, освіти та виховання молоді сьогодні набуває особливого значення. Зокрема такі масштабні культурно-мистецькі проекти, як "Мистецький арсенал" у Києві, "Гетьманська столиця" у Батурині, національні заповідники: "Чигирин", "Батьківщина Тараса Шевченка", Шевченківський заповідник у Каневі, спрямовані на правдиве висвітлення ключових подій історії України.

Власне культурний туризм як інструмент формування національної ідентичності є не менш перспективною інновацією, впровадження якої стимулюватиме економіку нашої держави, її регіональний розвиток, сприятиме утвердженню національної ідентичності, толерантності, культурного взаємозбагачення громадян різних регіонів. Напрями туристичної промоції України у світі мають зробити акцент саме на культурному туризмі в містах. Українська держава володіє величезним різноманітним туристично-рекреаційним потенціалом, проте через недостатню розвиненість туристичної інфраструктури він використовується лише частково. Розвиток новітніх технологій та широкий доступ до мережі Інтернет збільшує кількість доступних каналів промоції країни, зокрема через соціальні мережі.

Досвід європейських країн у сфері культурного туризму є надзвичайно повчальним для Української держави, з огляду на розвиток міжнародного співробітництва, популяризації української культури за кордоном і, найголовніше, формування позитивного іміджу країни

загалом. Культурний туризм є своєрідною "візитною карткою" країни, предметом формування гордості за її культурне багатство. Тому державне управління культурної галузі повинно базуватися на довгострокових національних програмах та стратегіях, де розвиток культурного туризму та популяризація культурної спадщини стане важливим чинником сталого регіонального розвитку, засобом відродження пам'яток історії та культури, традиційної народної культури, народних промислів та ремесел.

Важливе місце у сфері культури України повинен посісти інноваційний культурний менеджмент європейського зразка (інновації в плануванні діяльності, організації керівництва, мотивації і контролю роботи співробітників для досягнення цілей).

ВИСНОВКИ

На основі систематизації державно-управлінських практик європейських держав, доречно запропонувати послідовність реформування державного управління у сфері культури, якою визначено основні принципи та напрями вдосконалення державного управління у сфері культури [децентралізованого управління, соціально-мережевого партнерства (партнерської взаємодії органів влади, державних установ, громадських організацій, бізнес-структур, митців та приватних осіб), залучення громадськості до процесу формування та реалізації культурної політики]. Зазначені напрями послідовності доречно врахування при підготовці Концепції державної політики у сфері культури України, що дозволить забезпечити координацію та ефективність дій держави у цій царині.

Література:

1. Белей Л. Культывація культури [Електронний ресурс] / Л. Белей // Журнал "Український тиждень", 2010. № 25—26 (138-139). — Режим доступу: <http://www.ut.net.ua/art/169/0/4046/>
2. Вовкун В. Національна культура — це і є національна ідея [Електронний ресурс] / В. Вовкун // Народний оглядач, 2008. — 2 серпня. — Режим доступу: http://sd.org.ua/prn_news.php?id=14927
3. Максим'як Л.Л. Мережеве партнерство в музейництві: виклик XXI століття [Текст] / Л. Максим'як // Жовківські читання 2011: Збірник статей першої наукової конференції "Музей в сучасному світі" / Львівська галерея мистецтв. Упорядник С. Каськун. — Львів: Видавництво "Растр-7", 2011. — С. 163—166.

References:

1. Belej, L. (2010), "Cultivation culture" Ukrains'kyj tyzhden', [Online], vol. 25—26 (138—139), available at: <http://www.ut.net.ua/art/169/0/4046/>
2. Vovkun, V. (2008), "National culture — this is the national idea" Narodnyj ohliadach, [Online], available at: http://sd.org.ua/prn_news.php?id=14927
3. Maksym'iak, L.L. (2011), "Network Partnership muzeynytstvi: Challenge XXI century", Zbirnyk statej pershoi naukovoї konferentsii "Muzej v suchasnomu" sviiti [Zhovkivs'ka reading], Art Gallery, Lviv, Ukraine, pp. 163—166.

Стаття надійшла до редакції 09.02.2014 р.